

להציג אפקט-מסך-של-הכשרה

ז'א.מילר

א: לבודד את האפקט

קותרת הקונגרס של ה-AMP בבריסל (*Les effets de formation en psychanalyse : ses lieux, ses causes, ses paradoxes*) מבודדת את האפקט-של-הכשרה ככזה. איזה ערך יש לבידוד זה של האפקט?

1: אנו נוכחים לדעת שדבר מה כמו אפקט-של-הכשרה קיים, ושזה כמו עובדה נתונה הלכה למעשה; אנו מניחים סובייקט הפועל כאנליטיקאי משום שהוכשר לעשות כך; אומר זאת אחרת, אנו מניחים שאפשר להביא סובייקט לתנאים שיאפשרו לו לפעול כאנליטיקאי.

2: באפקט זה נוכחים כבעובדה נתונה הלכה למעשה. אנו רוצים לזהות את הסיבה, או אפילו את הסיבות. לכן קותרת המשנה, המשלימה את הכותרת הראשית שנבחרה אומרת: "הסיבות שלו". ההשלכה של חילוף האפקט היא הפרדה ממה שקובע אותו. כאשר אנו מדגישים אפקט, אנו נוכחים לדעת שיש פער בינו ובין סיבתו, שהאפקט משמר דבר מה מהפתעה, שאין זה מאותו הסדר של הסיבה שלו, שאין הוא נמשך ממנה באופן ליניארי וללא פתרון של המשכיות. אנו נוכחים באפקט כניתן לאימות, אנו מחפשים את הסיבות כהיפותזות, מבלי שיפוט מוקדם מה הן.

משתמע כי לבודד את האפקט של ההכשרה הוא להיווכח שאין אוטומטיזם של הכשרה אנליטית, לא מוצאים מכניזם; לא מחפשים אותו; עושים לה (להכשרה האנליטית) מקום בקונטינגנטי. זו הסיבה לכך שתת הכותרת מצביעה לא רק על "סיבותיה" אלא גם על "המקומות שלה". נותר פתוחה את השאלה של לדעת היכן ובאילו מקומות נעשית ההכשרה.

הקונטינגנטי כמו ריבוי הסיבות והמקומות של ההכשרה, המורכבות של ההיבורים שלהן מאפשרים לצפות שנמצא באפקט אפיון פרדוקסלי; לכן אנו כוללים בתת הכותרת גם: "הפרדוקסים שלה".

ב: אקיווק של הסיבה

אם מבודדים את ה"אפקט-של-הכשרה" זה משום שמלכתחילה הסיבתיות שבהכשרה האנליטית לא נראית לנו חד משמעית (univoque). אין בכוונתנו לפרט מתודה להכשרה. התשובה לשאלה איך אנליטיקאים מכשירים עצמם תינתן במישור של התיאור. מרשם בתחום זה אינו יכול להיות אלא אוטופיה. אם חייבים בכל זאת לקבל מרשם, יהיה זה ברוחו של רנן Renan ("חיוו של ישו"): "כדי להשיג פחות מהאנושות, הכרחי שנבקש ממנה יותר".

ג: פנורמי

לתת רקע לנושא, מרחיב אותו.

1: ההכשרה אינה נוגעת רק לאנליטיקאי. פרקטיקות מומחים רבות דורשות הכשרה, של המורה כמו זו של הכבאי או של הפסיכיאטר. הכשרה מרכבת ממספר גדול מאוד של פרקטיקות. הכשרות אלו התפתחו במרוצת הזמן, יש להן היסטוריה, וחלקן טובות יותר מהאחרות על מנת להבהיר את מה שנוגע להכשרה של האנליטיקאי,

2: ברקע נמצאת גם סוגיית החינוך ככזו, החל מהטיפול (הביתי ההיגיני) ועד לצורות הנעלות ביותר של התרבות. מזומנים לכאן Bildungn I Paidea.

3: ההכשרה היא פונקציה של הציוויליזציה; כלומר במידה שהחקירה ההיסטורית נרחבת דיה.

ד: מהכשרה (formation) ל"טראנס הכשרה" (trans-formation)

שאלת ההכשרה תמיד עדינה יותר כאשר מטרתה אינה רק להשיג רכישת ידע, אלא גם לגרום להופעת אי אלו תנאים סובייקטיביים מסויימים, טרנספורמציה בהוויה של סובייקט. זה מופיע כאשר מדובר בפסיכואנליטיקאי כמו גם כאשר מדובר באיש הדת, בכומר, ועוד גם בקוסם, במכשף. כדאי לכלול את ההכשרה בחכמה, כמו גם בצורות העתיקות, יוני-רומי, באופנויות המזרחיות. לדוגמא הכשרת זן, סגפנות מכוונת על ידי מאסטר, והיכן שמדובר באופן מהותי להשיג טרנספורמציה סובייקטיבית ללא מסירת כל ידע ספציפי (מתחת לסימן של S1, השרביט, לא של S2).

ה: נקודת מגוז

בהכשרה, נבחין תמיד בתוכן אפיסטמי ומוטציה "פסיכית". כאשר הכשרה דורשת מוטציה פסיכית, היא טומנת בחובה נקודת מגוז.

יש הכשרות שיש להן נקודת מגוז וכאלה שאין. מסירה אפיסטמית ניתנת לאימות על ידי מבחנים, הוכחות סטנדרטיות, בעוד שאימות ההכשרה עם נקודת המגוז יותר בעייתי.

אפילו ההכשרות הפשוטות ביותר, מכילות תמיד את הרעיון שההכשרה מוסרת דרך, רוח, שמתגשמת בהגחת טבע חדש של אינדיבידואל: להיות "באמת" (X).

השגת מוטציה פסיכית על ידי הכשרה מניחה תמיד הרחקת תכנים אפיסטמיים. זהו מוטיב (topos) חזק במסורת ההומניסטית.

ו: נקרא מחדש את סנקה

ניקח את מכתב 88 של סנקה ללוסיליוס. "אתה רוצה לדעת את אשר אני חושב על אמנויות חפשיות: אמנויות אלו חייבות להיות לימודי הייסוד שלנו ולא עבודתנו האמיתית. אתה יודע היטב מדוע אנו מכנים אותם לימודים חופשיים: מאחר שהם יאים לאדם חפשי, אולם אם זה כך, הלימוד היחיד שהוא באמת ליברלי (liberal) הוא זה שעושה את האדם חפשי (libre). זו החכמה, לימוד אמיץ, נדיב, היתר אינו אלא קטנוניות וילדותיות."

הערה במהדורה שלי מציינת כי עבור סנקה לאמנויות החופשיות יש הגדרה צרה יותר מאשר זו שהייתה נפוצה בתקופתו. עבורו הן אמנויות ההיגיון (raisonnement). ההערה מציינת עוד: "המורה לדקדוק הוא לעיתים קרובות עבד משוחרר, אפילו עבד, שנותן הוראה ליברלית". ההערה מציינת בדיוק רב: "מורים אלו, ממעמד נמוך במקור עברו לעיתים קרובות לפתות את הנערים הקטנים שהופקדו בידיהם. למצוא מורה שאינו פדרסט (pederast) הווה בעיה עבור המשפחות. על גבי מצבותיהם כתבו חלק מהמורים שפעלו בצניעות. הם ניהלו, לכן, בית ספר למשפחות מכובדות.

סנקה מונה במכתב ארוך זה את האמנויות ואת המדעים רק על מנת להפחית את ערכם ביחס לחכמה: "כל סוגי הידע הללו שאתה יכול ללמוד, לוסיליוס, לא לוקח בחשבון את הדבר היחיד שהוא באמת בעל ערך, רכישת החכמה, לדעת להבחין בין טוב לרע ולפעול כמו שצריך בחיים."

סנקה אומר אם כן משפט מאוד יפה שהוזה השראה לבעייתיות ההומניסטית, ושב שבים ומוצאים את הפרדוקס באמירות של לאקאן על ההכשרה האנליטית: "כל צורות הידע, לא צריכות להילמד, אלא שהוא כבר נלמד" זהו תנאי מקדים. זה תמיד בעבר, כמו שתמיד אומרים על הקלאסיקות, שאותן חוזרים לקרוא, לעולם לא קוראים. זוהי פעילות ללא פעם ראשונה, הכשרה בעלת ערך מתחילה תמיד מאוחר יותר. למידה אינה הכשרה; היא מקדימה אותה; הכשרה אמיתית מתבססת תמיד על "התעלמות ממה שכבר יודעים" ("Variantes de la cure-type", Ecrits, Seuil, Paris, 1966, p. 349)

מטרת ההכשרה היא תמיד שלמות; מטרת ההכשרה הסטואיקנית היא תמיד שלמות הנשמה. "הדבר היחיד שיכול להוביל את הנשמה אל השלמות, זה מדע קבוע ומיושב היטב של הטוב והרע. לשום אמנות אחרת אין חקר טוב ורע כאובייקט שלה פרט לפילוסופיה המובנת כחכמה."

דחיית כל אפנויות הידע הנגזרות מהחכמה אינו סקפטיציזם; סנקה דוחה את הידע של אלו המלמדים שהידע הנו לא כלום: "לסרב לבלגן הזה בכל כך הרבה דברים לא שימושיים שמלמדות האמנויות החופשיות". סנקה לא מלמד שאין שום דבר לדעת, אלא שהידע אינו ולא כלום בהשוואה לחכמה.

ז: אזור אקסטימי

אנחנו לא עוסקים באקסטרווגאנס. זו לא אחת מאפנויות החכמות המזרחיות הללו, שקשה מאוד לתפוס את האופן המדויק של פעולתן. זה המיינסטרים של ההומניזם המערבי, שנתפס ברומא האימפריאליסטית בנקודה, שבה הדוקטרינה של ההכשרה כבר נוסחה.

אותה לוגיקה נמצאת בדוקטרינה המקובלת יותר של לאקאן, אשר מניחה במרכז ההכשרה של האנליטיקאי את האנליזה שלו עצמו. זהו אזור שבו כושלות כל צורות הידע הנלמד על ידי נתיב חיצוני.

על מנת למקם את הדברים, נצייר עיגול. נמקם במרכז מעגל קטן יותר המייצג את האזור האקסטימי, שהוא של האנליזה, עם סיומה, כלומר פאס (passe).

בהיקף המעגל, נרשום את צורות הידע, שיכול להירכש באמצעים רגילים.

בין סוגי הידע המקיפים את האזור האקסטימי, נמצא את "המדעים המקורבים", כמו גם את הידע האנליטי (אם באמצעותם אנו מבינים את הטקסטים הנותרים מההרפתקה הפסיכואנליטית, או הספרות שממשיכה להיכתב כל הזמן). זהו "בלגן", שהושלך לעבר האזור שמחוץ לאזור האקסטימי.

ח: אנטינומיה וקומבינטוריקה

כאשר מדובר בהכשרה אנליטית, בין אם בוורסיות המתוחכמות שלאקאן מציג לנו או בוורסיות הנדושות, יש תמיד מתח בין שני האזורים של הסכמה, אשר יכול להוביל לאנטינומיה. מתח זה יכול להעמיד בשאלה, להפחית ערך, להשהות, או אפילו לבטל אופני ידע ייחודיים ביחס לאופרציה של טרנספורמציה סובייקטיבית המתרחשת בריפוי.

זה מה שנתן לי השראה, ברגע מובחן, בינואר 1975, כאשר החלה התקופה של המחלקה לפסיכואנליזה שהפכתי להיות מנהלה, ציינתי בדיסקרטיות שלא היינו פתאים של האידיאל של ההכשרה, כאשר מקמנו באילוסטרציה לעטיפה של גיליון מס' 1 של "ornicar?", תחריט של הוגארט (Hogarth) המצייר קוף קטן שובב, משקה נבטים מצומקים ומתים בעציהם. הערה של ויטקור

שפורסמה במספר 2 סיפקה את המפתח : זהו לעג לחינוך, להדקדוק, אם האמנויות החפשיות, המיוצג באופן מסורתי כאדם יפה המשקה נבטים צעירים. כמו שמראה מכתב 88, המרחק שנלקח ביחס לבלגן של ההכשרה אינו פחות קלאסי מאשר יראת הכבוד שנתנה לה.

האנטינומיה יכולה לשחק במובן הפוך, לטובת צורות הידע באזור ההקפי, המפחיתות באותה מידה את ערך ההכשרה של האנליזה של הסובייקט, עד להפיכתו למשני, או אפילו ללא חיוני. הדגש, המושם על תכנית הלימודים בהכשרה המסורתית של המכון של ברלין, שעוצבה על ידי מקס אייטיגון הידוע, הולכת בכיוון זה. דרך אגב נשים לב להסתייגות של פרויד להקים מכון מסוג זה בוינה. לאחר מכן וויתר.

האנטינומיה נעלמת והמתח נחלש אם מניחים שאופני הידע, המתקיימים תחת אופנות אקזוטרי, מסוגלים למצוא שיווי משקל חדש, או אפילו לעבור ארגון חסר תקדים כתוצאה של האנליזה של הסובייקט. זו המשימה שלאקאן נתן ב- 1975 למחלקה לפסיכואנליזה, בטקסט שתמצאו בעמוד 313 ב- "Autres ecrits": "ייתכן שבוונסנס תתקבץ ההוראה שפרויד ניסח, שהפסיכואנליטיקאי צריך להיתמך על ידי מה שנובע מהאנליזה שלו עצמו.

יש לנו כאן עקרון של קומבינטוריקה שהולך מביטול אופני הידע המומחי כדי לשחרר את האפקט האקסטימי, עד לרדוקציה של האקסטימי לטובת העברת צורות הידע האפקטיבי. נשים לב שבדיוק כאשר המהותי של ההכשרה הוא אקסטימי, אנו פותחים את הסמינרים לציבור ברצון, בעודנו סוגרים אותם ככל שיש שטיחות ובנאליות במסירה. כאשר אין שום דבר להחביא, אז קורה שמחביאים ; אנו חושפים ללא שום הסתייגות כאשר החבוי הוא מסיבות מבניות, וכאשר אין שום דבר שווה ערך ביחס לכך.

בין שני הקצוות, יש מקום לכל הניואנסים, לכל המינונים, לכל ההיבורים העדינים בין החלק האקסטימי לבין החלקים האקזוטריים של ההכשרה.

ט: אזוטרי מול אקזוטרי

חלוקה זו אינה ללא קשר עם השסע המסורתי ביותר כאשר מדובר בכניסה לחכמה : מצד אחד, חניכה אזוטריה ; מצד שני, הוראה אקזוטריה.

י: "האנליזה השלי" ("Monanalyse") ו"הפרקטיקה השלי" ("Mapratique")

שסע אלמנטרי זה מחלק את ההתנסות של האנליזנט כמו גם את הפרקטיקה האנליטית שלו. הפרקטיקה האנליטית, שאנו הסוכנים שלה (הריפויים שאנו מכוונים), זאת שנלמדת, מתמקמת באזור החיצוני. זו הסיבה שלאקאן אינו לוקח אותה בחשבון בפאס.

מכאן ההתפלגות בין שני מושגים : מצד אחד "monanalyse" ומצד שני "mapratique". אין ביניהם הסכמה נפלאה, אין הרמוניה בין שניהם, אלא דווקא, מתח.

לפי לאקאן, מה ש "monanalyse" למדה את הסובייקט, שהגיע לסוף האנליזה, תמקם אותו לא רק כמוכשר להיות אנליטיקאי פרקטיקנט, אלא גם ללמד את הפסיכואנליזה ולקדם אותה, אפילו לערוך אנליזה לקהילה עצמה של האסכולה, שתמכה והקדישה עצמה למסלול שלו. פונקציה ההכשרה של "mapratique" היא בעלת ערך מופחת ונלעגת על ידי לאקאן, שרואה בה רק רוטינה, חולשה, שכחה.

כ: הדרכה וקליניקה

ננסה עכשיו להכניס לאזור החיצוני כמה ההבדלים אשר משקפים את מה שהיא הלכה למעשה הפרקטיקה שלנו באסכולה. יש אזור סמוך לאקסטימי: זוהי ההדרכה. זה אזור גבולי (litoral) בין האקסטימי והאזור החיצוני. הידע הקליני מוחזק כסמוך להדרכה. שארית צורות הידע עשויות להתפלג לפי מגוון קלסיפיקציות. אם האסכולה היא דבר מה אחר מאשר אוטופיה, היא תהיה חייבת לקחת בחשבון מעגלים אלו ואת היבורם.

מילה אחרונה

תכנית רחבה עבור הסמינר של השנה הבאה. לא הייתי רוצה לתת את ההרגשה שאנו מתחייבים להרהור א-זמני. אם אנו מתחילים היום, זה משום שאנו בבהילות לא רק על ידי הקונגרס של 2002 אלא גם על ידי האקטואליה.

בשנות ה-60 לאקאן מתח ביקורת על הרשלנות של השלטונות הציבוריים ביחס לפסיכואנליזה, והתחרט על כך שהם לא יזמו כל מהלך כדי לבקש מהאנליטיקאים להצדיק את הפרקטיקה שלהם; זה היה לפני זמן רב; ללא ספק היה אז יותר אפשרי לקוות להדרכה של המדינה ככל שהיא הייתה רחוקה מלהיות מסוגלת לתת זאת; עכשיו אנו קרובים יותר לכך, ודאגה מובעת פה או שם ביחס לתקנות והחוקים שישפיעו על פורום הפסי.

פרספקטיבה זו מזעזעת את עמוד השדרה של הקולגות שלנו בערפילית הלאקאניאנית; לא קשה לשער את חרטתם על כך שהם היו צרצרים בעוד שאנו היינו נמלים. אולם כאשר הם מרגישים פחות מצוידים מאיתנו, הם אולי יותר על המשמר. אחדים מהם מנסים לאסוף נתונים ביחס להכשרה.

הערפילית אינה היחידה להטריד עצמה. המוסדות הקיימים אף הם בתנועה. הם מקיימים קשר עם משרדים ממשלתיים; נשיא החברה הפסיכואנליטית של פריז משגר עצמו לתוך הערפילית. ובו בזמן שהוא מגלה פתיחות כל כך ראויה להערכה, כמו גם חסרת תקדים, נדמה שהחברה שלו פועלת על ידי כוחות אחרים, אם נשפוט על פי מאמר שהתפרסם לאחרונה, העוסק ב"לאקאניזמים". מבקרים ביתר בוטות את ההכשרה שאנו מעניקים. שאנו בורים לחלוטין; אנו מואשמים בכך שאנו מעמידים את הציבור בסכנה, על ידי החסר במומחיות שלנו. משחקים פרושים.

תסיסה זו היא לשווא. יש לנו דברים טובים יותר לעשות: להקדיש מחשבה רצינית, ולא רק לטובת הרווח שלנו: עבור זה של התנועה הפסיכואנליטית כולה, מאחר שאף אחד אחר לא יעשה זאת.

המאמר התפרסם ב: Quarto no. 76, Mai 2002 והוצג ביולי 2001 ב- ECF, בכנס סביב נושא הקונגרס שנערך ב-2002 בבריסל:

"Les effets de formation en psychanalyse : ses lieux, ses causes, ses paradoxes"

תרגום ועריכה:

ענת פריד

אילנה הררי

סרחיו מישקין